

„דך חדש“ זימן חמישה סופרים, מבקרים ועורכים ישראלים לרבי-שיח על איפיון הסיפרות הישראלית. אבל השיחה סתה שוב ושוב לנושא השואה. האם הסיפרות העברית חיה עדיין בצל מה שקרה בכיבוש-אירופה? ניסים אלוני: אני לא רוצה כוח, רוצה שלא יהיה לי כוח... הינחה: ניסים קלדרון

חטופת יהודית. חטופת ישראלית

ניסים קלדרון: אולי אפתח כך, ניסים אלוני. לא מכבר פירסמת סיפור בכתב-העת פרזוזה, אחרי זמן רב שלא עשית כך. מדובר שם באדם המנסה לחזור למולדת ועל גבו הוא נושא שתי חטופות, חטופת אחת יהודית ואחת — ישראלי. ברוב, בה הוא שב אל מולדתו, נוסע גם אליה.

צילום: סלומה חיה

רונית מטלון

לצייר מפה ישראל לקורא, זה לא מעניין אותי

מכשף ועוד מיני אנשים, וכולם נעלמים באופן מסתורי במהלך הנסיעה, ולכסוף עף מהרבה גם בעל החטופות ונשאר תקוע באיזה כפר, ואם הבינויות נכון, בלי יכולת לשוב אל מולדתו. האם אתה מרגיש בכתבתך ששתי חטופות אלה, היהודית והישראלית, אינן מאפשרות להזור למולדת?

אלוני: אינני יודע, זהו הסיפור עצמו. אגב, המחזה החדש שבכתבתך אני עוסק דן בגיבון זה, שהוא בעל שני גבנונים, האחד ישראלי והשני יהודי. אבל אם זה מאפשר לו לחזור למולדת או לא, אינני יודע — בכך דן המחזה. אני באמת לא יודע. זו לא קביעה מרעית. בסיפור זה אומנם כך, הוא הרי חולם כל הזמן על החזרה למולדת כשיפור נופל מהרוב. דברים מוזרים מתרחשים בסיפור ואני באמת לא יכול להיכנס לזה.

קלדרון: אולי אשאל אחרת. לפני שנים לא מעטות פירסמת מיספר סיפורים שהיו מאוד תל-אביביים, סיפורי היושף, ויחד עם זאת היתה בהם איזו הפלגה מתל-אביב. אחרי סיפורים אלה התחלתי ארוכה כתיבת מחזות, כמו אכזר מכל המלך. מחזה שהיה בו ניסיון לגעת בפרשה תנ"כית. אחר כך התחילה תקופתם של מחזות כמו בודי המלך והוסיכה האמריקאית. היתה לי הרגשה שבתוך הכתיבה שלך אצור איזה כעס, איזו מחאה פנימית על כך שתובעים ממך את הישראלית, על כך שרוששים ממך את הישראליות. דומני כי בשלב מסוים חשת בלחץ זה ואף התחלת לטפל בו, בכך שהענקת לכאן את הגיבורים, את הרמויות ואת העולם שלך, ובאת איתם ארצה כמו במחזה צ'רונס שול יפן את בודוה ל'יזה. האומנם היה כך סוג של כעס כלפי דרישה זו?

אלוני: לא. אני לא חושב. כעס! למה כעס? כל-כך קשה להשיב על השאלות האלה. אני מאמין שכל אחד מנהל עם עצמו שיחות לאין סוף, ושהוא יודע בדיוק מה קורה איתו. בכתביה, אחר

כך, הוא מבטא שיחות אלה בצורה כלשהי. אבל לקבוע באופן מדויק שהיה לי כעס, שאני נגר מולדת או בעד מולדת או חורה למולדת? זה לא נכון! זה לא כך.

קלדרון: איזו תחושה היתה לך ביחס למקום הזה (ישראל), כאשר כתבת את סיפורי היושף? האם תחושת-מקום זו השתנתה כאשר כתבת את הוסיכה האמריקאית?

אני בוכה בעניין הנאצים

אלוני: לא בדיוק... בכלל, אין לי יחס למי דונה, למושג מדינה. זאת אומרת, אני ממלא חובות: לא עובר באור ארום למשל. אני נורא מפחד ממישטרה, מצבא ומעוד דברים כאלה, או אני ממלא חובות, כדי שלא יתפסו אותי, שלא יתפסו לכן אני מציית וממלא חובות. אני לא מכין מה כאן, זאת אומרת (לא, אני מגויס), אני חושב שיש תחושה עמוקה מאוד... יש לי מין דבר... אני מתמלא במין... איך לומר... אני בוכה בעניין הנאצים. זה נורא מעסיק אותי ואני עוסק בזה ללא הרף וזה נורא. כמעט כל דבר עונה לזה, ולכן אני גם תופס באופן מאוד אבסטרקטי את העניין של מדינה, אשר אף היא עונה לזה. כלומר... מין תחושה של...איך להגיד...של לצבור כוח, או משהו כזה. אבל אני מודה שאני עצמי חסר זאת, אני לא רוצה כוח! להיפך, כל מה שיש בי זה להיות אנטי-כוח, שלא יהיה לי כוח, לא רוצה להשתמש בכוח, לא רוצה להיות בעלי-כוח, לא רוצה להיות שררתי, אוננותי, או...איך להגיד...גן, תעזי לי רוג'ית (מטלון), מה את מסתכלת? תעזי ר'י אני לא יודע לרבר, תעזי זה איי-אפטר, לא רוצה להיות בעל-כוח!

מסקין: ניסים אלוני, העניין לא-כיליך פשוט, ואף-על-פי-כן אנסה להוריד זאת לקרקע. שמך עולה שוב ושוב, בלי ידיעתך, בהרבה מתוכניות הרדיו שאני עורך. בין אם המדובר בתיאטרון, בקולנוע או בגוש החיזור. ותמיד בהקשר ישראלי מובהק. יש הטוענים כי אינך מפורש ובהיר, שאינך משתמש בשפת-העיתונות, כמו במחזה ורומנסטרי, וכשואל, מחזה שהוא טוב להיום: היו שטענו כי החטיאו אותך. כל מיני דברים משונים אומרים עליך מאחורי גבך — הנה אתה פה, מהי עמדתך?

רונית מטלון: זו בעייה שלהם, של האומ' רים...

אלוני: נכון. בדיוק כך. אתה אומר דוקר מנטארי וכל זה, כלומר, כל אלה בעיני הם סתם סחי ומיאוס וזוהי שטות מאין כמוה. אבל טוב, נניח להם: מי שרוצה להיכנס לזה, בבקשה, זה לא ענייני. אני חושב שיש כאן כמה דברים עקרוניים מאוד, זאת אומרת, נאצים מצד אחד ומדינה של יהודים מצד שני. וזוהי הבעיה, על כל פנים כפי שאני רואה זאת. כאן עולה התופעה הנוראה ביותר של המאה ה-20: הנאציזם. אני חושב ששוכחים זאת. כל הזמן מדברים על זה כעל דבר-מה לא נעים או כעל משהו שהיה ואיננו עוד.

מסקין: אז משהו שאפשר לתעד.

אלוני: אין תיעוד סיפורתי בכלל! אין דבר כזה: זה שקר! כי כל דבר שלוקחים, מייד הופך להיות דבר של דמיון.

מסקין: אז מכאן אגיע לשאלה הפשוטה ביותר: תרי: אולי אתה פחות מדי ברור, אגיד לך למה... **אלוני:** לעצמי אני ברור מאוד! **מסקין:** אני מקבל זאת, העניין הוא שהת' רגלנו פה בארץ בתיאטרון, ובמיוחד בסיפרות, לדברים בהירים ודי מפורשים... **אלוני:** זה רע מאוד!

ועם אינטלקטואלי

מסקין: זאת אומרת, אם אינך מבין את כל הרברים, אז לפחות את העיקר אתה קולט חתי-שתיים. יש אנשים הטוענים שמפני שאינך מאכיל להם לפה — לפחות את המסר העיקרי במח' ויתר, אז חל כאן איזה נתק.

אלוני: שיחול! אני לא מבין את העניין, כלומר, אין לי שום בעייה עם הדבר הזה. לי יש בעייה אחרת לגמרי וזה, שאני לא מבין מהי הגדולה שבמדינה, אני פשוט לא תופס מה העניין הזה. אני לא תופס מה זה עם, אני לא תופס מה

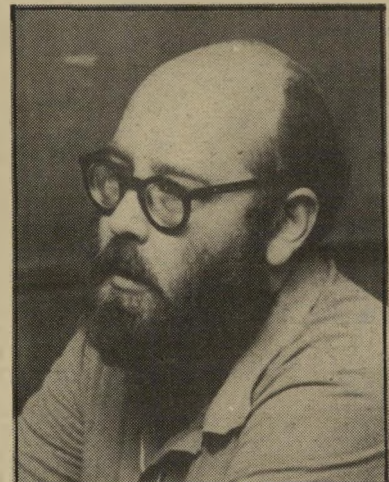
זאת מדינה, אבל אני יודע שמהו נורא קרה, ואני כל הזמן שובר לעצמי את הראש בשאלות ארוכות באמת עם עצמי ושואל: מה כאן העניין? איך לגשר בין שני הדברים? הייתי בגרמניה (הייתי חייב לראות את ברכט), פחדתי, פשוט פחדתי כמו יהודי, והייתי בטוח שכל נביחת-ככל היתה מכור ונת אלי.

ואני הרי ספרדי, אין לי דודים אשכנזים, לא לקחו אותם ל...והזעם שלי היה ועם אינטלקט טואלי. דבר נורא ואיום. הבינותי שאין לי קרובי מישפחה להיאחז בו. אין לי דוד כזה שאוכל לומר עליו „לקחו אותו לתא-הגזים“. מאז אני קורא וקורא וקורא כמה שיותר, וזוהי, כך נדמה לי, התשובה הממשית והיחידה אשר עונה לשאלה: מדינה, כוח, צבא, צה"ל וכל זה. אני הייתי חייל. הייתי חייל. אבל במהות אני לא חייל.

איברתי איזה עשרים-ששה שנים מחיי כי לימדו אותי להיות מה שאינני כלל וכלל. אבל צריך היה כמותים ימים להיות חייל, או הייתי חייל. וגם מאז אני מפחד מהדבר הזה. אני יודע (ואני לא אומר זאת סתם ככה), בתוך עצמי אני יודע שאני באמת לא מן המהות המדינתית, אם אפשר לומר דבר כזה. אבל אני יודע, מצד שני, שהדבר הזה (מדינה) עונה על משהו הרבה יותר נורא: הוא עונה על משהו:

מסקין: עכשיו אני מבקש שניסים קלדרון יעזור לי. אני פשוט מנסה להגיד שסיפורי של ניסים אלוני — ואנחנו הרי מדברים כאן על סיפורות, על היושף, למשל, — הם שבבילי מאוד ישראליים, ומצד שני אין הם רומים לשום דבר אחר המוגדר ישראלי בסיפורות שלנו.

קלדרון: אני מרגיש כמורה, אך אולי נשאל דבר אחר: איזה מין מקום היא בשבילך ה"תל-"

יובל מסקין

החרוננו לדברים מפורשים

אביב" הזאת שכתבת עליה? איזה מקום היא ה"יפ"י" הזו שכתבת עליה? **אלוני:** אני לא יודע...מקום שהייתי בו. **קלדרון:** מה אתה יכול להגיד על המקום הזה? איך תוכל לאפיינו? **אלוני:** כתבתי אותו אני לא יודע! אני באמת לא מבין את השאלה...

קלדרון: האם זה מקום שונה, למשל, מהמקום שבו קרו הדברים ב"הוסיכה האמריקאית"? **אלוני:** בוודאי. לי גם נדמה, שדברים שבמציאות. אני חושב שבסופו של דבר התערב כאן גם הדבר הזה שנקרא המקום שבו גרתי. אני ניסיתי (זאת אומרת, לא ניסיתי במודע), אבל באופן טבעי זה הפליג מן המקום הזה. זה הפליג ממקום שבו הייתי, שבו הייתי. מובן: זה לא יכול היה להישאר באותו מקום. בכלל, נדמה לי שהנטייה המזורה הזו למקס, לקטלג באופן סוציולוגי, זה לא מן העניין. סיפורת אינה מדע מדויק. שאלו פעם איש סיפורות: „אתה סופר!“ והוא השיב להם: „משהו“. אז אני יודע שה"משהו" בעברית היא זה היה „קצת“. אבל אני חושב ש"משהו" שלנו יותר יפה: „משהו“, לך תדע מה זה. לא יודע. „משהו!“ **מסקין:** זאת אומרת שרק בדיועבר אפשר

להחליט אם הסיפורת היא ישראלית, אנגלית, אמריקאית או בכלל לא לאומית? **קלדרון:** אני אולי אעציר את השאלה אל יונת סנד. ליונת אין שום גבנון...

אלוני: מה אתה מדבר? אני קראתי את הספר האחרון שלהם (שלה ושל בעלה אלכסנדר סנדר)... **קלדרון:** אולי בספר יש גבנון, אבל ליונת עצמה אין...

סנדר: אני לא ידעתי אפילו, שניסים אלוני זימן לי פתיחה כזאת לדברים שרציתי לומר, אבל נחוצה לי מאד איזו הקדמה כאן. בעצם הייתי מעדיפה להסתפק בהקדמה ולא להגיע כלל לנושא המדובר, כי הגדרות מרתיעות אותי, זאת אומרת, אני רואה בהן סכנה. אני לרגע נבהלתי אתמול, כשהוזמנתי להשתתף בשיחה זו. „בהלה“ היא אולי מילה מוגזמת, כי סוף-סוף שיחות על סיפורות לא קובעות גורלות. **קלדרון:** מותר להיבהל.

בלי הנאצים

אין בכלל ישראליות

סנדר: לא, לא צריך להיבהל! ואנחנו אומרים: למולנו זה לא קובע גורלות. אני חושבת שאנחנו אומרים דבר לא נכון. אנחנו משקרים. אנחנו בעצם מתכוונים: **לצערנו** זה לא קובע גורלות! אבל עובדה היא עובדה, או לא צריך להיבהל. מה שלא נאמר, זה לא ישנה. אבל זה בכל זאת מרתיע מכמה סיבות, וזה הדבר שרציתי לרבר עליו. הנושא האחד הוא שהרבה מחיינו, המון זמן עבר עלינו בהגדרות גאוגרפיות, ואנחנו נאלצים להזדקק להן שוב ושוב. דבר שני, כשאתה מגדיר הגדרה, אתה נאחז בה אחר-כך, ואתה מנסה למ צוא לה צידוקים ואתה נלחם עליה. והדבר החשוב ביותר, זה שהפריע לי במיוחד, הוא שאנו קוראים סיפורות בחטיבות, במינים ובהגדרות, במקום לקרוא שורות, דפים. אני כלייך כמהה שיקראו את ה"משהו" שניסים אלוני הזכיר, ושיפסקו לומר מה יותר ישראלי ממה. נוח לי בזה שניסים אלוני הזכיר את הנאצים, מפני שבלי זה, בעיני, אין בכלל ישראליות. יש לי בעייה עם עניין אחר שהמדינה "עונה" עליו כביכול. מפני שלגבי שום דבר אינו עונה על הדבר ההוא, ואני תמיד מתקוממת כאשר מציגים את תקומת המדינה כתשובה לשואה, כדבר שהתבקש... שום דבר לא מנבא מהדבר הנורא ההוא ושום דבר גם לא עונה עליו. המדינה היתה נחוצה, אנחנו יודעים שהיתה נחוצה. אבל ישנו עניין אחר שנראה לי שיש בו, אולי, משהו מן התשובה כאשר לשאלה: מה ישראלי בסיפורת הכתבת בארץ, או מה הגבנון שאותו אנחנו סוחבים. וזוהי ה**הוברה**, מילה לא סימפאטית כשמדובר בכתיבה, אבל משהו שפירושו **אחריות**. אני חושבת שאחריות — גם אם אתה מנער אותה מעליו ואתה מפליג וקופץ ונוסק ועף — האחריות רובצת עליך.

להגדיר ולקבוע. קשה מאוד לראות מרוע כטכס מסוים, משישפטים שבו, נכתבו בלי אחריות, ואילו בטכסט אחר נדמה לי שאני יכולה לראות היכן האחריות. אומנם אין זה מדעי, אך אפשר לראות, ואני חושבת שרובצת עלינו, הסופרים, איזו אחריות.

מסקין: איזו? את יכולה לנסות להגדיר? **סנדר:** אני יכולה לספר סיפור אישי המתקשר לתקופה שבה גיליתי את התופרת נטלי סארטו. הסיפור האמיתי שלי הוא, שכאשר גיליתי לפני שנים רבות את ספריה, מבלי לדעת מי היא, היתה לי הרגשה של פגישה עם שאר-בשר שלא היכרתי קודם, ושיש בה כל התכונות שהייתי רוצה שהיה בי או בבני-משפחתי. בעצם מה שמעסיק אותי הוא הרצון לעסוק בסופיזמים, (בביולוגיה: הת' פתחותו של אורגאניזם בתגובה על דחפים חיי-צוננים), זאת אומרת, בכל הדבר הזה של חמיקת הוולת, חמיקת הרגע, חמיקת מצבי-ההרחה, למשל, מרוע ניסים מסתכל כרגע כך, מה בדיוק הוא חושב, מרוע מבטו נשתנה, מרוע רוג'ית מטלון מרימה עכשיו את גבותיה ומהן מחשבותיה ברגע זה וכו', בזה רציתי לעסוק כל חיי.

קלדרון: ובוזו אין שום דבר ישראלי ספציפי? **סנדר:** לא. בזה אין שום דבר ישראלי ספציפי.